

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Ф. Ницше философиясындағы билікке деген ерік феномені

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.02.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/114178/>**Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті****Филология, әдебиеттану және әлем тілдері факультеті****Шет тілі: екі шет тілі****1 курс магистранты****Тогаева Ұлболсын Қыдырқожақызы****Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің профессоры, доцент****Жанатаев Данат Жанатайұлы****Ф. Ницше философиясындағы билікке деген ерік феномені**

«Билікке деген ерік» — М. Хайдеггердің айтуынша, Ницшенің ойлары бұрын-соңды болмаған гүлдену мен айқындыққа жеткен соңғы туындысы. «Барлық нәрсенің басты ерекшелігінің атауы бола отырып, «билікке деген ерік» сөзі болмыс дегеніміз не деген сұраққа жауап береді. Ежелден бұл сұрақ философияның басты сұрағы болып келеді». [2, 10 б] Шынында да, егер ерте шығармаларында Ницше өз ойларын поэтикалық және афористік түрде білдірсе, онда «Билікке деген ерік» еңбегінде айқын стиль, болашақты өзгерту және өткенді түсіну үшін айқын формулалар мен рецепттер стилі басым болып келеді.

Ницше бастапқыда тек қалыптасу ағымы болды – ұмытшақтық, қараңғылық, хаос, онда адам-жануар айналасындағы заттардың тұрақсыз циклінде өмір сүрді деген ойдан шығады. Бұл адам тіршілік ету және үстемдік ету үшін жануарлар әлемінің басқа тіршілік иелерімен бәсекелес болды. Ницшенің айтуынша, қорқынышты және жыртқыш табиғатпен күресте адам тіл, сана, логика, мораль, дінді алады. Адам өзі құра алған дәл осы адам болмысының феномендері оған жер бетіндегі тіршілік иелеріне үстемдік алуға көмектесті. Бірақ адам соншалықты әлсіз және табиғат соншалықты қатал болғандықтан, табиғат қажеттілігіне қарсы күресте осы «құралдардың» дауысының

дыбысын күшейту үшін құралдар автономды шындықтың бір түрі ретінде адамға орнатылды. Сонымен қатар, дамудың белгілі бір кезеңінде автономды шындық (немесе «идеялар әлемі») адамзат бастапқыда адамның Отаны болған ессіз және хаотикалық қалыптасу әлемінен гөрі шынайы шындық деп жарияланады. Екінші әлемнің болуы, әрине, адамның белгілі бір түр ретінде өмір сүруі үшін қажетті сәт болды, алайда Ницшенің пікірінше, мәдениеттің дамуының осы кезеңінде екінші әлемнің іргелі болуы шындық әлеміне көлеңке түсіреді.

Билікке деген ерік құбылысында Ницше екі атрибутты анықтайды, яғни. қажетті, маңызды қасиеттер: билікке деген ерік әрқашан қол жеткізілген деңгейді сақтауға және өсуге, яғни қол жеткізілген деңгейдің деңгейін жеңуге тырысады. Билікке деген ерік бірінші және екіншісіз жүзеге асырыла алмайды. Адам арқылы, кез-келген тіршілік иесі сияқты, билікке деген ерік өзін бекітеді. Адамзат тарихы баспалдаққа ұқсас, онда адам кез-келген қол жеткізілген сатыдан үнемі шығып, болмыстың бастапқы заңының талаптарын орындайды. Сақтау қасиеті объективация мен тоқтатумен байланысты, сақтау қасиеті адамға табиғи әлеммен күресте күш үнемдеуге көмектеседі. Ницшенің айтуынша, «сәтті тоқтату» қажеттілігі екінші әлемді құрды; күштердің сақталуы мен жинақталуы үшін мораль, дін, классикалық философия жауап береді.

Ницшенің пікірінше, әлемнің кез-келген діни немесе метафизикалық суреттері-бұл адамның мағынадағы қажеттілігінің көрінісі. Әлемнің өзі тәртіпсіз, ретсіз, сондықтан адам мағынасыз нәрселерден қорқып, әлемді үздіксіз «бұрмалаусыз» жасай алмайды. Адамның ойлауы-Аполлондық, ал шындық-Дионистік. Хаостың қауіп-қатерімен ол әлемге қатысты мағыналарды шығарады, ал бұл атрибуттың фактісін ұмытып кетеді.

Осылайша, Ницше қоғам үшін мораль мен діннің болу қажеттілігін түсіндіреді, өйткені олар әрқашан мүмкіндігінше көп адамды әлсіздіктен немесе күшті адамдармен күресте сақтап қалуға мүмкіндік берді. Мысалы, христиан діни болмысты шығармашылық өзгерту қабілетіне қарамастан, әр адамның тұрақты құндылығын хабарлады. Мораль мен дін: «өмірде нашар немесе орташа жетістікке жеткендердің пайдасына – әлсіздерді сақтау үшін — «иллюзиялық» артықшылық» құрды. [1, 395 б]

Сонымен, мораль мен идеалдар – бұл қатып қалған, өлі өмірдің аймағы, бірақ Ницшенің ойынша моральдық нормаларды сақтау адамды марапаттайды. Мораль жұмыс істейтін жерде ешқандай қауіп жоқ-мораль шығармашылық пен энергияның минималды шығындарына және максималды нәтижелеріне бағытталған. Мораль саласына ене отырып, адам өзі үшін шығармашылыққа жол ашады, өйткені мораль саласында бәсекелестік пен қарама-қайшылыққа шыдамайтын субъектілер өмір сүреді. Осы жерде сұрақ туындайды: ескі қазылған құндылықтардың лабиринтінен шығу қалай мүмкін, адамға адам мен табиғат күресінің қирандыларынан шығуға көмектесетін аймақ бар ма? Ницше жауап береді: Иә – бұл өнер саласы. Егер дін мен мораль бір кездері тірі, бірақ қазір қатып қалған формалар болса, онда билікке деген ерік өзінің басты қасиеті –

қалыптасудың үздіксіз ағымын өнерде табады. Ницшенің айтуынша, өнерде бізге бұрын-соңды көрмеген түстер мен қауіптері бар қалыптасу әлемінің пердесі ашылады. Өнер саласында шынайы және қиял әлемдерінің антитезі жоқ: бір ғана әлем бар – Жер және бұл әлем қорқынышты, мағынасыз, қарама-қайшы, азғыруларға толы, өзгермелі, бірақ сонымен бірге тыныштық пен ләззат тудыратын әлем. Мұнда, моральдың қатып қалған әлемінен айырмашылығы, сәттілікке кепілдік жоқ, ашушылар мен жасаушылар «жоғары талаптар мен мақсаттардың кесірінен өз еріктерімен қауіпті өмір сүруге мәжбүр етеді (экономика тілінде: өндірістік шығындардың өсуі, сәтсіздік ықтималдығының жоғарылауы)». [1, 161 б]

Ницшенің пікірінше, қазіргі мәдениетте оның қалыптасу әлеміне деген сенімсіздікке негізделген шығармашылық емес құндылықтар басым. Адамзаттың барлық күші адамға дамудың алғашқы кезеңдерінде табиғатпен күресте көмектескен мұраттарды сақтауға бағытталған. Адамзат ескі идеалдар бұдан былай көтерілуге қызмет ете алмайтындығын, олар мүлдем абсолютті емес екенін түсінуі керек. «Жер бетіндегі барлық тірі нәрселерден құрылған қазіргі әлем берік және баяу қозғалады, біз одан әрі құрғымыз келеді — жалған әлем ретінде сыни тұрғыдан бас тартқымыз келмейді». [1, 547 б] Міне, осындай құрылыс үшін Ницше басшылық жасайды. Біріншіден, философтар ұлы тәрбиеші болуы керек, олардың шығармашылық күштері адам күштерін барынша толық ашуға ықпал ететін мәдениетті құруға бағытталуы керек. Философ тек біздің әлеміміз – қалыптасу әлемі бар екенін көрсетуі керек, басқа әлем биліктің қол жеткізілген кезеңдерін сақтау құралы екенін көрсетуі керек. Философ Ницшенің айтуынша, адам барлық ғаламды сыйлаған, әрқашан өзін-өзі айырған барлық қазыналарды қайтаруға көмектесуі керек. Христиан діні тәрбиелеген басқа дүниенің өміріне немқұрайдылықты жеңу керек. Ол өзінің күші мен жауапкершілігін түсінуі керек, өйткені кез-келген адам өзінің өмірінің әр сәтінде әлем құру үшін барлық алдыңғы ұрпақтардың жұмысын атқарады. «Жеке адамның» адасушылықтың қаншалықты екенін түсіну – өйткені іс жүзінде кез – келген жеке тіршілік иесі-бұл тұзу сызықтағы бүкіл процесс (тек мұра ғана емес, өзі де...), сонда ғана жеке тіршілік иесінің қаншалықты маңызды екенін түсінуге болады». [1, 425 б] Ницшенің әр сәтінің өмірі мен батасы қағидаты сол нәрсені мәңгі қайтару тұжырымдамасының соңғы шегіне жеткізеді. Әр сәт кез-келген адамға мәңгілікке оралады. Жаңа әлемде адам әрқашан толығымен әрекет етуі керек, өйткені ол алғаш рет өмір сүріп жатыр ма, әлде оны мәңгілік шеңберде мыңыншы рет қайталанып жатыр ма — белгісіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ницше. Ф. билікке деген ерік : барлық құндылықтарды қайта бағалау тәжірибесі: аяқталмаған Ф.Ницше трактаты : Э. Ферстер-Ницше, П. Гаста / Ф. Ницше – М.: Культур. революция, 2005 .– 878 б.
2. Хайдеггер М. Ницше / М. Хайдеггер.- Санкт-Петербург: Владимир Дал, 2006. – Т.

1. – 602 б.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.